

**LIETUVOS RESPUBLIKOS
LUKIŠKIŲ AIKŠTĖS VILNIUJE MEMORIALINIO STATUSO ĮSTATYMO NR. XIII-3202
PRIPAŽINIMO NETEKUSIU GALIOS
ĮSTATYMO PROJEKTO
AIŠKINAMASIS RAŠTAS**

1. Įstatymo projekto rengimą paskatinusios priežastys, įstatymo projekto tikslai ir uždaviniai

Lietuvos Respublikos Lukiškių aikštės Vilniuje memorialinio statuso įstatymo Nr. XIII-3202 pripažinimo netekusiais galios įstatymo projekto (toliau – įstatymo projektas) parengimą paskatino kontroversijos, kurias iki šiol visuomenėje kelia 2020 m. birželio 29 d. Lietuvos Respublikos Seimo priimtas Lietuvos Respublikos Lukiškių aikštės Vilniuje memorialinio statuso įstatymas Nr. XIII-3202. Net Lietuvos Respublikos Prezidentas pasirašydamas šį įstatymą įvardijo jį kaip ydingos teisėkūros pavyzdį. Lukiškių aikštės Vilniuje memorialinio statuso įstatymo projekto svarstymas Seime vyko skubos tvarka – projektas pateiktas 2020 m. birželio 25 d., po svarstymo jam buvo pritarta 2020 m. birželio 26 d. ir įstatymas buvo priimtas 2020 m. birželio 29 d., nors poreikis svarstyti skubos tvarka nebuvo tinkamai pagrįstas. Akivaizdu, kad yra platus ratas subjektų, kurie galėjo būti suinteresuoti pateikti savo ekspertines ar subjektyvias nuomones dėl Seime svarstyto Lukiškių aikštės Vilniuje memorialinio statuso įstatymo projekto, bet Seimui nutarus projektą svarstyti skubos tvarka suinteresuotų subjektų galimybė pateikti nuomones bei Seimo galimybė išsamiai įvertinti projektą, be kita ko, ir pateiktų nuomonių kontekste buvo dar labiau apribota. Jei Seimas būtų svarstęs Lukiškių aikštės Vilniuje memorialinio statuso įstatymo projektą įprasta tvarka, tikėtina, kad priimtas įstatymas būtų buvęs kitoks arba visai nebūtų priimtas.

Tam tikros minėto įstatymo nuostatos kelia pagrįstų abejonių dėl atitikimo Lietuvos Respublikos Konstitucijai ir įstatymams:

Pirma, Konstitucinis Teismas savo nutarimuose ne kartą konstatavo, kad įstatymai turi nustatyti bendro pobūdžio taisykles (Konstitucinio Teismo 1995 m. spalio 26 d., 2004 m. kovo 5 d., 2014 m. gegužės 9 d. nutarimai). Įstatymui kaip norminiam teisės aktui būdinga tai, kad jis nustato bendrąsias elgesio taisykles, numatytas taikyti daug kartų, formuluojamas kaip nuolatinis paliepimas. Norminiu teisės aktu nustatomos elgesio taisyklės yra skirtos individualiais požymiais neapibūdintų subjektų grupei, konkretus teisės akto adresatas ar objektas nenurodomas. Tuo tarpu individualus teisės aktas – vienkartinis teisės taikymo aktas, skirtas konkrečiam subjektui ar individualiais požymiais apibūdintų subjektų grupei. Konkrečios Vilniaus Lukiškių aikštės statuso reglamentavimas įstatymu akivaizdžiai neatitinka šios konstitucinės doktrinos nuostatos, nes įstatymas savo turiniu labiau panašus į individualų teisės aktą, t.y. neatitinka esminių įstatymo požymių.

Antra, Lietuvos Respublikos Konstitucijos 119 straipsnio 1 dalyje nustatyta, kad savivaldos teisė laiduojama įstatymo numatytiems valstybės teritorijos administraciniais vienetams. Ji įgyvendinama per atitinkamas savivaldybių tarybas. Savivaldybių savarankiškumas ir veiklos laisvė pagal Konstitucijos bei įstatymų apibrėžtą kompetenciją – tai konstituciniai principai. Konstitucijos nuostata, kad savivaldybės pagal Konstitucijos bei įstatymų apibrėžtą kompetenciją veikia laisvai ir savarankiškai, vertintina ir kaip atitinkamų vietos bendruomenių dalyvavimo valdant atitinkamas teritorijas garantija (Konstitucinio Teismo 2001 m. birželio 28 d., 2002 m. gruodžio 24 d. nutarimai). Konstitucijos 120 straipsnio 1 dalies nuostata įtvirtina įstatymų leidėjo pareigą nevaržyti savivaldybių teisėtos iniciatyvos, nekliudyti teisėtai jų veiklai (Konstitucinio Teismo 2000 m. birželio 13 d. nutarimas).

Lietuvos Respublikos vietos savivaldos įstatymo 52 straipsnio 8 dalyje įtvirtinta, kad rengiami ar svarstomi su savivaldybių veikla susiję įstatymų ir kitų teisės aktų projektai aptariami su atskiromis savivaldybėmis. Konsultavimosi svarbą numato ir Europos vietos savivaldos chartijos (toliau – Chartija) 4 straipsnio 6 punktas - prireikus su vietos valdžios organais turi būti, kiek įmanoma, laiku ir

tinkamu būdu konsultuojamasi planuojant ir sprendžiant visus, su jais tiesiogiai susijusius klausimus. Pažymėtina ir tai, kad 2020 m. rugsėjo 3 d. Lietuvos Respublikos Seime atstovaujamos partijos ir Lietuvos savivaldybės pasirašė memorandumą „Dėl glaudesnės centrinės ir vietos valdžios partnerystės siekiant stiprinti Lietuvos savivaldos savarankiškumą ir atsakomybę“, kuriame įsipareigojo bendromis pastangomis stiprinti Lietuvos savivaldybių savarankiškumą ir atsakomybę, didinant savivaldybių įtaką, formuojant ir įgyvendinant regioninės politikos tikslus Lietuvoje, taip pat, vadovaujantis Chartijoje įtvirtintu subsidiarumo principu, išgryninti valstybės institucijų ir savivaldybių atsakomybes, peržiūrint funkcijų paskirstymą tarp centrinės ir vietos valdžių.

Nors Lukiškių aikštės Vilniuje memorialinio statuso įstatymą turi įgyvendinti tik Vilniaus miesto savivaldybė (pažymėtina, kad Seime svarstant šį įstatymą jis nebuvo derinamas su savivalda, nebuvo klausama vietos bendruomenės nuomonės dėl tokio įstatymo būtinumo), jis formuoja ydingą precedentą Seimo individualaus pobūdžio įstatymais riboti savivaldybių nepriklausomumą, teises, kliudyti jų veiklai, nepaisyti vietos bendruomenių nuomonės ir interesų.

Trečia, Lukiškių aikštės kaip ir kitų kultūros paveldo objektų paveldosaugos reikalavimų nustatymą, jų laikymosi priežiūrą ir kitus su tokių paveldo objektų apsauga susijusius klausimus reglamentuoja Lietuvos Respublikos nekilnojamojo kultūros paveldo apsaugos įstatymas. Remiantis šiuo įstatymu nekilnojamojo kultūros paveldo apsaugos nacionalinę politiką formuoja Seimas, Lietuvos Respublikos Vyriausybė, Lietuvos Respublikos kultūros ministerija, atsižvelgdami į Valstybinės kultūros paveldo komisijos teikiamus paveldosauginės patirties ir tendencijų vertinimus, analizes ir siūlymus. Nekilnojamojo kultūros paveldo apsaugos administravime taip pat dalyvauja Kultūros paveldo departamentas prie Kultūros ministerijos ir savivaldybių institucijos, visuomenė. Lukiškių aikštė yra įtraukta į Kultūros vertybių registrą ir turi saugomo objekto statusą. Be to, visos (ne tik Vilniaus miesto) viešosios aikštės, skverai, gatvės turi būti tvarkomi taip, kad neprieštarautų Civilinio kodekso nuostatomis apie gerą moralę ar viešąją tvarką.

Seimas norėdamas atkreipti Vilniaus miesto savivaldybės dėmesį į pageidaujamus Lukiškių (ar kokios nors kitos aikštės, gatvės, paminklo) tvarkymo kryptis, principus, tvarką galėtų priimti nenorminio pobūdžio teisės aktą (pvz., rezoliucija). Pažymėtina ir tai, kad Lukiškių aikštės žemės sklypą nuosavybės teise valdo valstybė, o Vilniaus miesto savivaldybei jis perduotas panaudos pagrindais. Būtent panaudos sutartyje galėtų būti nustatomos ir specialios šio žemės sklypo naudojimo sąlygos, priemonės detalizuojančios Lukiškių aikštės funkcijų, jos memorialinių akcentų ir naudojimo bei tvarkymo principų įgyvendinimą.

Lietuvos Apeliacinis Teismas 2020 m. spalio 27 d. galutinai nusprendė, kad Lukiškių aikštės memorialo konkurso nugalėtojas yra skulptorius A. Labašauskas ir jo paminklas „Laisvės kalva“. Tačiau Lukiškių aikštės memorialinio statuso įstatymas Nr. XIII-3202 neleidžia realizuoti šio projekto ir tampa įstatymų leidėjų sukurta kliūtimi meninės saviraiškos laisvei.

Atsižvelgus į tai, kas išdėstyta, Lukiškių aikštės Vilniuje memorialinio statuso įstatymas yra ir perteklinis.

Įstatymo projekto tikslas – panaikinti teisinį reguliavimą, kuris neatitinka Konstitucinio Teismo suformuluotos doktrinos dėl įstatymais nustatomo teisinio reguliavimo, riboja savivaldybių teises bei yra perteklinis.

2. Įstatymo projekto iniciatoriai ir rengėjai

Įstatymo projektą parengė Seimo narys Eugenijus Gentvilas

3. Dabartinis teisinis įstatymo projekte aptartų teisinių santykių reglamentavimas

Šiuo metu Lietuvos Respublikos Lukiškių aikštės Vilniuje memorialinio statuso įstatyme nustatyta, jog Lukiškių aikštė Vilniuje yra pagrindinė reprezentacinė Lietuvos valstybės aikštė ir formuojama su laisvės kovų memorialiniais akcentais, kurie turi apimti ir atspindėti kovas už Lietuvos

nepriklausomybę bei žuvusių kovotojų atminimą, 1863–1864 m. sukilėlių egzekucijos vietą ir šio sukilimo atminimo įamžinimą. Šis įstatymas taip pat nustato, kad valstybės simbolį vaizduojantis monumentas Vytis kartu su įrengtu memorialu žuvusiųjų už Lietuvos laisvę aukoms atminti yra pagrindinis reprezentacinės Lietuvos valstybės aikštės akcentas.

Įstatymas reglamentuoja Lukiškių aikštės bendrus naudojimo ir tvarkymo principus.

4. Naujos teisinio reglamentavimo nuostatos ir kokių teigiamų rezultatų laukiama

Įstatymo projektu siūloma Lukiškių aikštės Vilniuje memorialinio statuso įstatymą Nr. XIII-3202 pripažinti netekusiu galios.

Priėmus teikiamą įstatymo projektą bus užtikrintas teisinis aiškumas ir panaikintas prieštaraujantis Konstitucijai, perteklinis ir iš esmės neveikiantis teisinis reguliavimas.

5. Numatomo teisinio reguliavimo poveikio vertinimo rezultatai, galimos neigiamos priimto įstatymo pasekmės ir kokių priemonių reikėtų imtis, kad tokių pasekmių būtų išvengta

Priėmus įstatymą neigiamų pasekmių nenumatoma.

6. Galima priimto įstatymo įtaka kriminogeninei situacijai, korupcijai

Įstatymo projektas neturės įtakos kriminogeninei situacijai ir korupcijai.

7. Galima priimto įstatymo įtaka verslo sąlygoms ir jo plėtrai

Įstatymo priėmimas verslo sąlygoms ir jo plėtrai įtakos neturės.

8. Ar įstatymo projektas neprieštarauja strateginio lygmens planavimo dokumentams

Neprieštarauja.

9. Įstatymo inkorporavimas į teisinę sistemą, kokius teisės aktus būtina priimti, kokius galiojančius teisės aktus reikia pakeisti ar pripažinti netekusiais galios

Siekiant į teisinę sistemą inkorporuoti priimtą įstatymo projektą, galiojančių įstatymų keisti ar jų panaikinti arba priimti naujų nebūtina.

10. Ar įstatymo projektas parengtas laikantis Lietuvos Respublikos valstybinės kalbos, Teisėkūros pagrindų įstatymų reikalavimų, o įstatymo projekto sąvokos ir jas įvardijantys terminai įvertinti Terminų banko įstatymo ir jo įgyvendinamųjų teisės aktų nustatyta tvarka

Įstatymo projektas parengtas laikantis Lietuvos Respublikos valstybinės kalbos įstatymo, Lietuvos Respublikos įstatymų ir kitų teisės norminių aktų rengimo tvarkos įstatymo reikalavimų ir atitinka bendrinės lietuvių kalbos normas.

11. Ar įstatymo projektas atitinka Žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijos nuostatas ir Europos Sąjungos dokumentus

Įstatymo projektas atitinka Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijos nuostatas ir Europos Sąjungos dokumentus.

12. Jeigu įstatymui įgyvendinti reikia įgyvendinamųjų teisės aktų, – kas ir kada juos turėtų priimti

Priėmus įstatymą, įgyvendinamųjų teisės aktų rengti nereikės.

13. Kiek valstybės, savivaldybių biudžetų ir kitų valstybės įsteigtų fondų lėšų prireiks įstatymui įgyvendinti, ar bus galima sutaupyti

Įstatymų projektų nuostatoms įgyvendinti papildomų valstybės biudžeto lėšų nereikės, taip pat jų nebus ir sutaupyta.

14. Įstatymo projekto rengimo metu gauti specialistų vertinimai ir išvados

Dėl įstatymo projekto specialistų vertinimų, rekomendacijų ar išvadų negauta.

15. Reikšminiai žodžiai, kurių reikia šiam projektui įtraukti į kompiuterinę paieškos sistemą, įskaitant Europos žodyno „Eurovoc“ terminus, temas bei sritis

Reikšminiai žodžiai, kurių reikia šiam projektui įtraukti į kompiuterinę paieškos sistemą, įskaitant reikšminius žodžius pagal Europos žodyną *Eurovoc*: „*Lukiškių aikštė*“, „*įamžinimas*“, „*istorinė atmintis*“.

16. Kiti, iniciatorių nuomone, reikalingi pagrindimai ir paaiškinimai

Nėra.

Teikia

Seimo narys

Eugenijus Gentvilas